

Armand Obiols

Visat núm. 29

(maig 2020)

by Aïda Ayats

Des de diversos fronts i al llarg de més de cinquanta anys, Joan Prat i Esteve (Sabadell, 1904 – Viena, 1971) –conegut pel pseudònim d'Armand Obiols– duu a terme una activitat incansable en favor de la modernització de la societat catalana.

Primer de la mà del Grup de Sabadell i, més endavant, a l'exili, vindica la importància de la cultura com a eina al servei de la formació dels ciutadans i es mostra sempre implacable en la defensa de la democràcia i les aspiracions nacionalistes catalanes. Intel·lectual precoç i amb múltiples interessos, de ben jove esdevé un col·laborador habitual de la premsa sabadellenca. Amb tot, és al principi de la dècada dels vint quan, mogut per la necessitat d'interpretar i influir en el que ell mateix va anomenar «el text ple de miratges del present», es forja la fama que encara avui el precedeix i es converteix en un dels crítics més preclars dels anys vint i trenta. Això és degut, en gran part, a l'estil minuciós, mordaç i transformador dels seus articles.

Al començament, la trajectòria literària d'Armand Obiols pren el camí de la creació poètica i veu la llum per mitjà de plataformes culturals locals com *Juventut* –el butlletí de joves de l'Acadèmia Catòlica–, la *Revista de Sabadell* o el *Diari de Sabadell*. Com és habitual en l'època, les seves composicions primerenques prenen com a referent les directrius difoses per Josep Carner, una influència que, amb alts i baixos, conserva tota la vida, talment com el llegat del també sabadellenc Joaquim Folguera, una figura que sempre va reivindicar. En aquesta línia, són destacables les seves contribucions, d'una banda, en el monogràfic de *Garba* dedicat a Folguera; i, de l'altra, en el número únic –dirigit per ell mateix i Esteve Serra– de *Vibracions. Primera fulla de gimnàstica espiritual*, en què apareix un editorial anònim, atribuït a Obiols, que elogia la tasca desenvolupada, en tots els vessants literaris, per Folguera.

Al final del 1923, enmig d'un context marcat per l'arribada de la dictadura de Primo de Rivera, Obiols, delerós d'albirar nous horitzons i d'abocar-se en els debats candents, es vincula cada cop més a la Colla de Sabadell, i ben aviat es fa càrrec de la corresponàlia a Sabadell de *La Veu de Catalunya*, en què publica amb el pseudònim de *White*. En aquest període, cada vegada se sent més proper a les nocions teòriques emanades de les *Estances* de Carles Riba. És llavors, entre els anys 1926-1927, que elabora el seguit de poemes que s'havien d'aplegar en un llibre que mai va arribar: el *Deucalió*. De resultes de la necessitat de distingir-se dels seus referents literaris i amb la ferma voluntat d'intervenir en el curs dels esdeveniments, arracona el conreu de la poesia –si més no fins als temps d'exili– i es dedica, en essència, a la crítica, l'assaig i la política.

Entrat el 1928, Obiols s'incorpora, progressivament, a les pàgines de *La Publicitat*, *La Nau*, la *Revista de Catalunya* i *Mirador*, quatre publicacions en les quals promou una crítica incisiva, interpretativa i intervencionista, sigui mitjançant les ressenyes, les cròniques o els editorials. Per

exemple, des de les seccions «Sagitari» (*Revista de Catalunya*, 1924-1928) i «Buirac» (*La Nau*, 1928-1929) –dos noms prou significatius–, llança comentaris sarcàstics i colpidors que, parafraejant Josep M. Balaguer, no només necessitaven lectors intel·ligents, sinó que volien crear-los. A *La Publicitat*, Obiols, que esdevé membre d'Acció Catalana a l'acabament de la dictadura, hi glossa, a més d'aspectes literaris, temes que mostren el nucli del seu pensament sociopolític, com poden ser la febril campanya de les organitzacions catalanistes i republicanes en pro de l'Estatut de Núria o l'articulació territorial d'Espanya. Paral·lelament, tant a *La Nau* com a la *Revista de Catalunya* –òrgans creats per Antoni Rovira i Virgili, la persona que encarnava la tendència més esquerrana d'Acció Republicana– queda demostrada, com sosté Jordi Marrugat, una de les característiques preponderants de l'Obiols articulista: «una capacitat omnívora per tota mena de coneixements i una voluntat d'adquirir-los i exposar-los amb rigor sistemàtic». D'aquest corpus tan bast, només se n'han publicat el recopilatori de les sagetes de *Buirac* (1996) i els editorials –sense signar– escrits per al *Diari de Sabadell* entre el 14 d'abril i el 19 de novembre de 1932. La gran majoria responen a l'objectiu de fer un seguiment exhaustiu de l'evolució del projecte de l'Estatut.

Una altra de les activitats que desenvolupa en la premsa dels anys vint i trenta és la traducció. Immers en el debat sobre la novel·la a Catalunya i amb l'ànim de posar la cultura del país a l'hora europea, assaja la traducció de narrativa estrangera al català en les pàgines de *Paraules*, una revista d'arrels noucentistes. Hi trasllada contes de G. Hauff i Charles Dickens, tot i que els propòsits eren abastar més autors clàssics de la narrativa. A partir del 1925, continua la tasca al *Diari de Sabadell* i l'enllaça amb la creació d'algun conte propi; dos vessants que, en el fons, responen a la mateixa idea: activar el conreu del gènere narratiu imitant els millors models forans i socialitzar la literatura.

A *La Veu de Catalunya*, el 1925, publica *Quim i Elvira*. Amb tocs d'humor característics de Joan Oliver i Francesc Trabal, Obiols teixeix una relació romàntica complexa i artificiosa que, entesa en codis literaris, s'acaba trencant amb l'estocada de l'element dramàtic. La ruptura implica que els protagonistes idealitzin el passat i el projectin sobre els seus amors futurs. Més tard, el 1928, en la línia de Folguera, redacta *El sastret i el diable*. El conte es basa en una rondalla popular i, seguint-ne l'estructura i la temàtica amb pulcritud i un xic d'ironia, explica la història d'un treballador de bon cor que és temptat pel diable.

Amb l'esclat de la guerra i la revolució, els membres del Grup de Sabadell incrementen la participació en l'escena cultural i la concentren a Barcelona. Obiols, al seu torn, intensifica l'acció política en mítings i assemblees d'Acció Catalana. En els primers temps bèl·lics, col·labora amb el Servei de Biblioteques del Front i l'Agrupació d'Escriptors Catalans i, tan bon punt es funda el 1937, passa a ser treballador fix de la Institució de les Lletres Catalanes. Tot i això, el càrrec més rellevant que ocupa és el de redactor en cap de la *Revista de Catalunya*. Conscient de l'impacte que el projecte podia tenir en la cultura i les aspiracions nacionals catalanes, accedeix a convertir-se'n en el màxim responsable, un compromís que exerceix en diverses etapes de la revista. En concret, tira endavant els números compresos entre el gener i el desembre del 1938, que corresponen a la tercera època de la capçalera. Es tracta d'una feina que resol amb eficàcia i rigor, i, amb la volença de potenciar la qualitat de la literatura catalana, difon textos de Mercè Rodoreda, Joan Oliver, Francesc Trabal, Carles Riba, Bartomeu Rosselló-Pòrcel, C. A. Jordana i Josep Carner. Al mateix temps, s'integra a la Secció d'Edicions de la *Revista* i intervé en la gestió d'una col·lecció que pretenia donar sortida a nous autors. Per desgràcia, el desenllaç del conflicte ho impedí.

I arriba l'exili republicà del 1939. Obiols, com molts dels qui havien defensat el govern elegit a les urnes, ha d'encabir el passat en una maleta i travessar la frontera. Entre l'abril i les acaballes del 1939, es refugia amb altres intel·lectuals a Roissy-en-Brie. És al llarg d'aquests mesos que s'origina el vincle que el va unir, fins a la mort, amb Rodoreda i que, alhora, el va allunyar dels companys de Sabadell. Aquesta relació, sumada a la condició d'home extremament lúcid i llegit, el converteix en el principal conseller de l'escriptora i en el primer lector dels seus escrits. Les seves observacions,

sempre valorades, tenen una influència estimable en el conjunt de l'obra rodorediana. Tots dos romanen a Roissy-en-Brie fins al juny del 1940. L'ocupació nazi els aboca a una fugida que culmina amb la detenció d'Obiols a Llemotges. Arran d'aquest fet, ingressa a les companyies de treball i s'ha de desplaçar de Sailhac a Chancelada fins a establir-se a Bordeus. Hi conviurà amb Rodoreda entre el 1943 i el final del 1946, any en què fan cap a París. Aleshores, amb l'ànim de mantenir viva la flama de la cultura catalana, s'involucrarà en la represa d'una de les etapes més brillants de la *Revista de Catalunya*, la del 1947, i torna a ser-ne el responsable.

Encara que els arriba a definir com un «ball d'envelat», Obiols participa en més d'una ocasió en els Jocs Florals de l'exili. Tot sovint, esperonat per Carner, que l'indueix tant a ell com a Rodoreda a concursar-hi amb la proclama «Joves poetes cabdals, envieu als Jocs Florals». En el marc de reactivació a Perpinyà de les Edicions Proa i de la col·lecció de novel·les «A Tot Vent», actua com a assessor de Joan Puig i Ferrer, el director literari. A més, a partir del 1951 i fins al 1954, també li corregeix els tres volums inicials d'*El pelegrí apassionat*. Tampoc no es pot obviar que, en aquests anys, intercanvia correspondència amb diverses personalitats de les lletres catalanes: Josep Carner, Carles Riba, Joan Puig i Ferrer, Ferran Soldevila, Eugeni Xammar, Lluís Montanyà, Antoni Rovira i Virgili o Just Cabot, entre d'altres.

D'ençà del 1953, la veu d'Obiols es va apagant fins a esdevenir silenci. Un emmudiment que, de fet, el caracteritza durant molt de temps. De manera progressiva, cada vegada s'allunya més de la lluita cultural. De resultes de la nova feina com a traductor i intèrpret a la UNESCO, deixa de ser redactor en cap de la *Revista de Catalunya* i s'instal·la a Ginebra amb Rodoreda el 1954. Continua en contacte amb alguns intel·lectuals i polítics a l'exili i, com palesen les cartes d'aquests anys, segueix amb atenció els avanços de la literatura catalana contemporània. Llevat de viatges puntuals, la dècada dels seixanta la passa a Viena, ciutat on es trasllada per motius laborals vinculats al món de la traducció. En aquestes dates, es carteja de nou i profusament amb Rodoreda a causa de la distància que els separa. Finalment, després d'una llarga malaltia, mor en un hospital de Viena el 15 d'agost de 1971.

Sap greu que, avui dia, el conjunt de la seva obra i, per damunt de tot, les seves col·laboracions en diaris i revistes continuïn sent desconegudes o inèdites. El nom d'Obiols no es torna a fer sentir a Catalunya fins al 1973, amb la publicació de *Poemes. Oda a Catalunya - Cicle menor*, una edició que conté un pròleg de Domènec Guansé i una notícia biogràfica de Joan Oliver. El recull, que s'endega per iniciativa de Proa, engloba el poema patriòtic «Oda a Catalunya» –que obté l'englantina d'or dels Jocs Florals del 1948, celebrats a la Sorbona– i d'altres de compostos als anys cinquanta, durant l'exili a París, agrupats sota el títol *Cicle menor*.

Per fortuna, la Fundació La Mirada –que pren el nom de l'editorial fundada per la tríada Obiols-Trabal-Oliver el 1925– fa temps que treballa per recuperar el patrimoni literari dels membres del Grup de Sabadell, en especial, el d'Obiols, el més inèdit de tots. La Mirada comença a donar a conèixer els textos i documents d'arxiu del fons d'Obiols amb *Mirall antic i altres pomes* (1988), una compilació del cicle de poesies que havien de configurar el *Deucalió*.

A banda de l'edició de les dues narracions *El sastret i el diable* (1997) i *Quim i Elvira* (2008), a partir de la primera dècada del segle XXI, la forma epistolar, en què Obiols excel·lia, és la que agafa el protagonisme. De primer, *Bordeus, 45* (2004), una extensa carta enviada a Rafael Tasis que dedica un llarg parèntesi a la figura de Lluís Companys i a discutir la seva actuació durant la guerra. Alguns dels fragments, val a dir-ho, es publiquen a *Quaderns de Perpinyà* i després a *Quaderns de l'Exili* de Mèxic. També és per mitjà del carteig que elabora les lliçons literàries farcides de matisos que conformen les *Lectures del romanticisme* (2006), dirigides a la germana de Francesc Trabal, Montserrat Trabal, amb qui, després d'anys de festejar, es casa el 1937. Malgrat això, com sabem, acaba compartint la vida amb una altra dona, la destinatària de les *Cartes a Mercè Rodoreda* (2010),

un volum que aplega la correspondència que Obiols adreça a l'escriptora i que ella decideix conservar. Per acabar, hi ha el document clau que representen les cartes intercanviades entre Obiols i Carner i que s'apleguen, amb un excel·lent estudi introductori de Jordi Marrugat, a *Armand Obiols – Josep Carner. Cartes 1947-1953*. Un epistolari que permet resseguir la relació professional i d'amistat entre dos dels intel·lectuals més destacats de la història del nostre país. Malgrat això, encara resta per fer un estudi biogràfic que el posi a l'alçada que es mereix.